

2. Белко А.Ф Музыка для востонавленню влияния.Сборник по музикотерапи.Книга вторая ЛитРес , 2017.
3. Близниченко М.В. Музыка и музыкотерапия в эволюции человечества Психология. – 2014.- №3. – С.146–149.
4. Блинов О. А. Процесс музыкальной психотерапии: Систематизация и описание основных форм работы Психол. журнал. – 1998. – № 3. – С. 106–118.
5. Власова Т.А., Лебединского В.В, Лебединской К.С. Ранний детский аутизм. – М., 1981. – 321 с.
6. Гальчин К.С. Ранне виявлення ознак розладів спектру аутизму у дітей Дитяча та підліткова психіатрія № 2, 2015р.
7. Елькин В.М. Целительная магия музыки – СПб.: «Респекс», 2000. – 224 с.
8. Касьян М.В , Шибяева Р.В Вплив музичної терапії на дітей з розладами спектру аутизму. Науковий часопис. Спеціальна психологія № 4.
9. Квітка Н.Методичний посібник з музикотерапії для дітей дошкільного віку зі складними порушеннями психофізичного розвитку– К.: 2013. – 82 с.
10. Копытина А.И Практикум по арт-терапии – СПб. : Питер, 2000. – 448 с.
11. Литвиненко В.А. Основи арт-терапії: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – МОН України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: [ФОП Цьома С. П.], 2016. – 132 с.
12. Островська К.О., Островський І.П. Основи психолого-педагогічної та медичної діагностики дітей із спектром аутистичних порушень. Навчальний посібник – Львів, Тріада плюс, 2015. – 228 с.
13. Призванська Р.А. Теоретичні та практичні аспекти музикотерапевтичної роботи з дітьми із аутизмом . Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). – 2017. – № 9. – С. 238–245.
14. Симашкова Н.В. Атипичный аутизм в детском возрасте: диссертация ... доктора медицинских наук: 14.00.18. – Москва, 2006. – 218 с.
15. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму: Монографія– К.: Видавництво “Фенікс”, 2010. – 320 с.
16. Франческа Аппе. [пер. с англ. Ермолаева Д.В] Введение в психологическую теорию аутизма;. – М.: Теревинф, 2016. – 216 с.
17. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей. Монографія.– К., 2009. –385с.
18. Koelsch, S., Gunter T. C., Cramon, D. Y. V., Zysset S, ,Lohmann, G. & Friederici, A. D. A cortical “Language-Network” serves the processing of music (2002). NeuroImage, 17, 956-966.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2018 р.

**Lytvynenko V. A.
Kopytina Y.M.
Riznyk V.B.**

**Литвиненко В. А.
Копитіна Я.М.
Різник В.Б.**

ART THERAPY TECHNOLOGYS IN REHABILITATION OF PERSONS WITH DISABILITIES

The present article demonstrates the problem of studying the usage of art therapy in rehabilitation work of persons with disabilities. The article deals with the concept of art

therapy as one of types improvement of rehabilitation work for persons with disabilities. It also reveals the features of the positive influence of art therapy on the their creative development.

Key words: *art therapy, art therapy technology, means of art therapy, health, a rehabilitation.*

АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я

У статті представлено проблему вивчення застосування арт-терапії в реабілітаційній роботі з особами з обмеженими можливостями здоров'я. У статті розглядаються поняття арт-терапії як одного з видів удосконалення корекційно-реабілітаційної роботи з такими особами. Також розкриваються особливості позитивного впливу арт-терапії на їх творчий розвиток.

Ключові слова: *арт-терапія, арт-терапевтичні технології, засоби арт-терапії, здоров'я, реабілітація.*

Постановка проблеми. Удосконалення корекційно-реабілітаційної роботи з людьми з обмеженими можливостями здоров'я є однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства, що потребує особливої уваги як з боку як держави, так і закладів освіти, охорони здоров'я, служб соціального захисту населення. Адже, в умовах економічних та соціально-культурних трансформацій, протиріч соціальної дійсності основними пріоритетними питаннями нашого суспільства, які вимагають вирішення на державному рівні, є підтримка осіб з обмеженими можливостями здоров'я, їх реабілітація та інтеграція в суспільстві. У наш час існують різноманітні форми надання реабілітаційної допомоги особам з проблемами розвитку. Спеціальні дослідження показали, що відсутність адекватної реабілітаційної допомоги особам з обмеженими можливостями здоров'я призводять до виникнення вторинних порушень у розвитку. Ці вторинні порушення набувають характер соціальної дезадаптації [2, 6].

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вивчення можливостей арт-терапевтичних технологій з метою удосконалення корекційно-реабілітаційної роботи з особами з обмеженими можливостями здоров'я.

Мета статті проаналізувати можливості застосування арт-терапії та розробити модель арт-терапевтичної діяльності в процесі реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

Об'єктом дослідження є корекційно-реабілітаційна робота з особами з обмеженими можливостями здоров'я.

Предметом дослідження є арт-терапевтичні технології в реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення специфіки організації арт-терапії як фактора психічного розвитку, використання образотворчих прийомів у роботі з особами з обмеженими можливостями здоров'я в якості психотерапевтичного й психокорекційного інструмента дається в працях Х. Рида та Е. Крамера. Досвід роботи з використанням арт-терапії представлений у працях Г. Бурковського, Р. Чайкіна, О. Караванової, С. Афанас'єва, В. Голованова, О. Медведєвої, З. Ленів, В. Литвиненко, К. Зелінської-Любченко та інших.

Результати дослідження та їх обговорення. Арт-терапія є синтезом декількох галузей наукового знання (мистецтва, медицини, психології), а в психолого-

корекційній практиці - це сукупність методик, заснованих на застосування різних видів мистецтва в своєрідній символічній формі, що дозволяють за допомогою стимулювання художньо-творчих нахилів людини з особливими потребами здійснювати корекцію психо-соматичних порушень, психоемоційних процесів та відхилень в особистісному розвитку [4].

Арт-терапія пов'язана з розкриттям творчих здібностей та сутнісного потенціалу людини, мобілізацією внутрішніх механізмів саморегуляції і зцілення. Вона сприяє, на думку О. Копитіна "розкриттю широкого спектра можливостей та затвердження ним свого індивідуально-неповторного способу буття в світі".

Основною метою арт-терапії, на думку О.І. Копитіна, є гармонізація розвитку особистості через розвиток здібності самовираження і самопізнання, а саме:

1. дати соціально прийнятний вихід агресивності та іншим негативним почуттям (робота над малюнком, картинами, скульптурами є безпечним способом випустити «пар» і розрядити напруження);

2. полегшити процес лікування: неусвідомлені внутрішні конфлікти і переживання частіше буває легше виразити за допомогою зорових образів, ніж висловити їх в процесі вербальної корекції; невербальне спілкування легше ховається від цензури свідомості;

3. отримати матеріал для інтерпретації та діагностичних висновків; продукти художньої творчості відносно довготривалі і клієнт не може заперечувати факт їх існування; зміст і стиль художніх робіт дають можливість отримати інформацію про клієнта, який може допомагати в інтерпретації своїх творів;

4. опрацювати думки і почуття, які людина звикла пригнічувати, іноді невербальні засоби є єдино можливі для вираження сильних переживань й переконання;

5. розвивати почуття внутрішнього контролю, робота над малюнками, картинами або ліплення передбачають упорядкування кольору і форм;

6. сконцентрувати увагу на відчуттях і почуттях; заняття образотворчим мистецтвом створюють широкі можливості для експериментування з кін естетичними і зоровими відчуттями та розвитку здібностей до їх сприйняття;

7. розвивати художні здібності і підвищувати самооцінку; додатковим продуктом арт-терапії є почуття задоволення, яке виникає в результаті виявлення скритих талантів, їх розвитку [3].

В реабілітаційній роботі все більше використовуються різні види арт-терапії. Виділяють, власне, арт-терапію (візуальні види мистецтва), а також музикотерапію, танце-рухову терапію, вокалотерапію, імаготерапію, кінезотерапію, ландшафтотерапію, бібліотерапію, драмотерапію, етнотерапію, ігротерапію, кольоротерапію, фототерапію, ізотерапію тощо. Зараз з'являється все більш і більш нових напрямів, які стоять на межі арт-терапії та інших напрямків психотерапії [4, 8].

Найбільш сприятливим видом арт-терапії, на наш погляд, є терапія образотворчим мистецтвом (ізотерапія), тобто лікування, корекція засобами образотворчої діяльності, яка заснована на використанні, в першу чергу, малювання (МТ). Так, МТ розглядається як проекція особистості людини, її символічне відношення до оточуючого світу, тому важливою та відповідальною завданням для педагога-реабілітолога, який проводить терапію, є виокремлення в малюнку тих його особливостей, які відображають рівень творчого розвитку та ступінь оволодіння людиною з обмеженими можливостями здоров'я технікою малювання, з одного боку, і тих особливостей, які відображають її особистісні характеристики, з іншого боку [1].

Загалом, образотворче мистецтво окрім малювання включає в себе скульптуру, художню фотографію, ліплення, художнє конструювання, аплікацію, які знайомлять особу з обмеженими можливостями здоров'я з художніми цінностями, формують сенсорну культуру, розвивають зорові сприйняття, спостережливість, відчуття кольору, просторові уявлення, композиційне мислення, фантазію [5].

На думку О. Карабанової, показниками для використання терапії образотворчим мистецтвом (ізотерапії) є: труднощі емоційного розвитку, актуальний стрес, депресія, зниження емоційного тону, імпульсивність емоційних реакцій; емоційна депривація, переживання емоційного відторгнення і почуття самотності; наявність конфліктних міжособистісних ситуацій, незадоволеність внутрішньо сімейною ситуацією; підвищення тривожності, страхи, фобічні реакції, низька, дисгармонічна, викривлена самооцінка, низька ступінь самоприйняття [7].

Модель арт-терапевтичної діяльності у процесі реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я апробована в роботі відділення соціально-побутової реабілітації осіб Лохвицького територіального центру соціального обслуговування населення. Оскільки, на нашу думку, розкриття індивідуальних можливостей кожної людини з обмеженими можливостями здоров'я, розвиток її самостійності, можливостей самореалізації в процесі соціальної інтеграції можна забезпечити за допомогою арт-терапевтичних методів та засобів, то і у відповідності з цим нами було розроблено гнучкі, варіативні арт-терапевтичні маршрути для кожної людини індивідуально.

Необхідною складовою для індивідуального арт-терапевтичного маршруту є персональні діагностичні карти, в яких було зафіксовано наявність внутрішніх і зовнішніх ознак в розвитку особистості як результату впливу методик, які використовують спеціалісти відділення реабілітації. Нами було розроблено та реалізовано методи, які дозволили поступово включати людину з обмеженими можливостями здоров'я у все більш широкі взаємодії з іншими людьми, розкривати її творчий потенціал.

Під час проведення арт-терапевтичних занять атмосфера була емоційною, доброзичливою і такою, яка знімала психологічну напругу. Арт-терапевтична діяльність осіб з обмеженими можливостями базувалася на їх самостійній роботі з урахуванням інтересів, діагнозу захворювання та рівня психологічного розвитку. Під час арт-терапевтичного заняття було важливим, щоб особи з обмеженими можливостями здоров'я оволодівали методами і прийомами арт-терапевтичної діяльності, навчалися керувати собою, підкоряти дії головному завданню, вести спостереження, проявляти терпіння, наполегливість у практичній діяльності.

Для досягнення загальної арт-терапевтичної мети було запропоновано наступні дидактичні умови: забезпечення поглибленого занурення в арт-терапевтичну діяльність; забезпечення атмосфери психологічного комфорту, охоплення їх увагою та турботою; забезпечення їм емоційно значущого спілкування; забезпечення достатнього часу для арт-терапевтичної діяльності; створення ситуації успіху; включення осіб з обмеженими можливостями здоров'я у загальні заняття художньою творчістю; проведення індивідуальних занять; надання практично необмежених можливостей для самовдосконалення і самореалізації як в процесі творчості, так і в його продуктах.

Таким чином, психіка за допомогою естетичного переживання і творчого перетворення оточуючого арт-терапевтичного простору прагне «творчо відповісти» на хворобу і на проблеми, які має людина. У спокійній дружній атмосфері

співтворчості у людини пробуджується внутрішня гармонія – гармонія здоров'я, гармонія як дар Божий, гармонія, яка закладена в ній з народження, але втрачена, загублена нею за час хвороби [7].

Висновки. Таким чином, завдяки використанню арт-терапевтичних методів та засобів, які є універсальними, людина з обмеженими можливостями здоров'я, діючи в дивовижному світі мистецтва, дає позитивні зміни в своєму психічному розвитку. Під час спілкування з мистецтвом вона віддаляється від переживань, емоційного заперечення, почуття самотності, страхів та неспокою або від конфліктних міжособистісних та внутрішніх відносин [9].

Визначено, що на сьогодні арт-терапія все більше застосовується як засіб оздоровлення, психотерапії, профілактики, реабілітації, розвитку можливостей людини і її гармонізації не тільки в лікувальних, але й у реабілітаційних установах, у соціальній сфері й інших галузях. Оскільки це інструмент не тільки лікування, але й розвитку, гармонізації людей, підвищення якості їхнього життя, то він використовується не тільки в роботі з хворими на різні захворювання, а також із особами з обмеженими можливостями здоров'я.

Література:

1. Арнхейм Р. С. Новые очерки по психологии искусства. М. : Академия, 1994. 187 с.
2. Глухова Т. Г. Арт-терапия. Методические рекомендации. Самара, 2004. 174 с.
3. Копытина А.И. Практикум по арт-терапии. СПб. : Питер, 2000. 448 с.
4. Литвиненко В.А. Основи арт-терапії: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. МОН України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка. 2-ге вид., перероб. і доп. Суми: [ФОП Цьома С. П.], 2016. 132 с.
5. Святецький С. Арттерапия в Україні // Соціальна політика і соціальна робота. 1998. № 3. С. 76-78.
6. Трошин О. В. Основы социальной реабилитации и профориентации: Уч. пособие. М. : ТЦ Сфера, 2006. 384 с.
7. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. М. : ВЛАДОС, 2001. 90 с.
8. Шевченко М. Я. Я рисую успех и здоровье. Арт-терапия для всех. СПб. Питер, 2007. 96 с.
9. Шевченко С. Г. Коррекционно-развивающее обучение: организационно-педагогические аспекты. М. : Академия, 1999. 58 с.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2018 р.

Lytvynenko V. A.
Mynenko O. O.

Литвиненко В. А.
Миненко О. О.

THEORETICAL SUBMISSION OF APPLICATION OF ART THERAPY IN PROFESSIONAL EDUCATION

The article presents the theoretical substantiation of the use of art therapy in vocational education, as well as the positive influence of art therapy on future specialists.

Keywords: *art therapy, professional education, means of art therapy, specialists.*